

BUENACASA PÉREZ, Carles. *Cenacula, tabernae et domus. Apartaments, comerços i mansions a l'antiga Roma.* Barcelona: Societat Catalana d'Arqueologia, 2012. 136 pàgs i 71 figs. [21 x 29].

El llibre pretén fer un estudi de l'arquitectura privada i pública dels habitants de la ciutat de Roma per tractar-se sens dubte del millor cas conegut i documentat. Per dur a terme l'estudi dels habitatges populars i aristocràtics dels romans d'època clàssica l'autor fa servir les notícies arqueològiques procedents de les excavacions de Roma, però sobretot de les fonts clàssiques que esmenten l'utilitat d'aquestes estructures, ja sigui de mà de Vitruvi, Varró, Petroni, Quintilià, Isidor de Sevilla o d'altres autors d'època clàssica i tardana. Igualment, s'ha de destacar el tarannà clarament divulgador del llibre, destinat a convertir-se en una primera aproximació al tema, oferint una sèrie de recursos i un vocabulari essencial al lector, que rebrà les eines bàsiques per poder continuar amb una investigació més exhaustiva si així ho desitja. L'obra s'ha d'entendre com el resultat del curs d'arqueologia romana realitzat pel mateix autor, i que va rebre el mateix títol *Cenacula, tabernae et domus. Apartaments, comerços i mansions a l'antiga Roma*; aquest es va impartir del 12 al 17 de novembre de 2012 a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona.

El professor Carles Buenacasa, del Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona, redacta amb una narrativa fresca i directa una divisió temàtica del llibre en vuit capítols. El primer es tracta d'una breu introducció sobre els interessos, mètodes i tècniques emprats per la consecució de l'obra, i els dos últims ofereixen un glossari tècnic de les estructures arquitectòniques o espais comercials citats al llarg del volum i una bibliografia de fonts primàries, d'articles i monografies essencials, actuant com a cloenda de la present obra.

El capítol següent que segueix a la introducció tracta sobre la distribució arquitectònica dels diferents habitatges d'època romana, aprofundint inicialment en els aspecte tècnics i constructius de les *insulae*, per continuar amb l'anàlisi d'altres estructures més pobres com el *tugurium*, la *pergula* la *cella pauperium* o grutes subterrànies reservades per guarnir a gent de condició més humil. El capítol finalitza amb la coneguda crisi econòmica de l'any 33 d.C., i la conseqüent caiguda de la construcció per l'esclat de la bombolla immobiliària deguda a la continua especulació del sector.

A continuació, en el tercer capítol, l'autor fa una un recorregut per la ciutat de Roma, fent esment especial al seu urbanisme caòtic i a l'activitat que es duria a terme un dia qualsevol pels seus carrers, fent una simulació del dia d'un romà. Seguidament aporta una breu menció al comerç artesanal i al detall de la ciutat, singularitzant primer, la possible unió de comerciants segons el producte venut en carrers especialitzats, després l'ensenyament realitzat pels artesans als seus alumnes i per últim es destaca la possible ocupació del espais comercials a la nit com espais d'hàbitat privat.

Un quart apartat del llibre tindrà com a fil conductor el donar a conèixer les residències dels personatges rics, sens dubte les millors conegudes per l'arqueologia i la literatura. Esmenta els diversos usos de les diferents habitacions d'aquestes *domus*, ja siguin d'ús privat com de lliure accés pel servei. Per poder recrear alguns d'aquests espais el professor Buenacasa es serveix de

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

ISSN: 0537-3522

CEHI- Universitat de Barcelona (març 2014)

diferents instantànies realitzades a Herculà, Pompeia i de les reconstruccions del centre d'interpretació de Julióbriga (Retortillo, Cantabria).

Un interessant cinqué capítol s'inicia continuant amb l'explicació de les estances privades de la casa, però en aquesta ocasió, es refereix a les destinades a rebre i allotjar als convidats assidus als banquets romans. Cambres revisonades per l'autor, el qual ofereix un particular punt de vista al insertar comentaris sobre el mobiliari, i sobre qualsevol tipus d'estri i utensili domèstic alhora d'explicar-los.

El darrer dels apartats temàtics deixa de banda la *domus* del món urbà per introduir-se en el coneixement de la *villa* rústica, com a casa de control d'una explotació agrícola, autosuficient i gestionada per una família aristocràtica. L'estudi de les diferents vil·les rústiques anirà des de les austeres construccions d'època republicana, destacant les luxoses edificacions d'època imperial, fins arribar a les grans vil·les tardoantigues, testimoni directe dels continus canvis del període conegut com antiguitat tardana; sobretot pel que fa al mode d'ocupació del territori i la gestió de la terra, amb una concentració fundiària que provocaria la reconstrucció o l'abandonament d'algunes d'aquestes vil·les. Fora de l'àmbit purament rural, l'autor fa esment de les peculiars vil·les suburbanes i de les de caire marítim.

Finalment, s'ha de destacar el valor del present volum per tots aquells interessats en fer una primera aproximació al tema. Manca al present volum la realització d'alguns índexs, ja siguin de caire onomàstic, toponímic, alfabètics, etc., que haurien significat una interessant ajuda pel lector. En definitiva es tracta d'una novetat pel que fa a les edicions en llengua catalana sobre el coneixement de la vida quotidiana a Roma, però al capdavant, no significa cap novetat respecte a les obres d'autors clàssics com FRIEDLÄNDER, L. *Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms in der Zeit von August bis zum Ausgang der Antonine* (1862-71), CARCOPINO, J. *La vie quotidienne à Rome à l'apogée de l'Empire* (Paris: Librairie Hachette, 1939) o PAOLI, U.E. *Urbs, aspetti di vita romana antica* (F. Le Monnier, 1942).

JORDI PÉREZ GONZÁLEZ
(CEIPAC, Universitat de Barcelona)

Traducción de la reseña anterior:

El libro pretende realizar un estudio de la arquitectura privada y pública de los habitantes de la ciudad de Roma, por tratarse sin duda del mejor caso conocido y documentado. Para llevar a cabo el estudio de las residencias populares y aristocráticas de los romanos de época clásica, el autor se sirve de las noticias arqueológicas procedentes de las excavaciones de Roma, pero sobre todo de las fuentes clásicas que mencionan la utilidad de dichas estructuras, ya sean éstas de Vitrubio, Varrón, Petronio, Quintiliano, Isidoro de Sevilla u otros autores de la época clásica y tardía. Igualmente, cabe destacar el taraná claramente divulgador del libro, destinado a convertirse en una primera aproximación al tema, ofreciendo una serie de recursos y un vocabulario esencial al lector, que

va a recibir las herramientas básicas para poder continuar con una investigación más exhaustiva si así lo desea. La obra constituye el resultado del curso de arqueología romana realizado por el mismo autor, y que recibió el mismo título *Cenacula, tabernae et domus. Apartaments, comerços i mansions a l'antiga Roma*. Este se impartió del 12 al 17 de noviembre de 2012 en la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona.

El profesor Carlos Buenacasa, del Departamento de Prehistoria, Historia Antigua y Arqueología de la Universitat de Barcelona, redacta con una narrativa fresca y directa, estableciendo una división temàtica del libro en ocho capítulos. El primero consiste en una breve introducción sobre los intereses, métodos y técnicas empleados para la consecución de la obra, y los dos últimos aportan un glosario técnico de las estructuras arquitectónicas o espacios comerciales citados a lo largo del volumen y una bibliografía de fuentes primarias, de artículos y monografías esenciales, sirviendo de cloenda a la presente obra.

El capítulo que sigue a la introducción trata sobre la distribución arquitectónica de los diversos hàbitats de la época romana, profundiza inicialmente en los aspectos técnicos y constructivos de las *insulae*, para continuar con el anàlisis de otras estructuras más pobres como el *tugurium*, la *pergula*, la *cella pauperium* o grutas subterráneas reservadas para personas de condición más humilde. El capítulo finaliza con la conocida crisis económica del año 33 d.C., y la consecuente caída de la construcción por el estallido de la burbuja inmobiliaria debida a la continua especulación del sector.

A continuación, en el tercer capítulo, el autor realiza un recorrido por la ciudad de Roma, mencionando su urbanismo caótico y la actividad que se podía llevar a cabo un día cualquiera por sus calles, realizando una simulación de un día de un romano. Seguidamente ofrece una breve mención al comercio artesanal y al por menor de la ciudad, singularizando primero, la posible unión de comerciantes según el producto vendido en las calles especializadas, continúa con la enseñanza de los artesanos a sus alumnos y por último destaca la posible ocupación de los espacios Comerciales durante la noche como espacios de hàbitat privado.

Un cuarto apartado del libro tiene como hilo conductor dar a conocer las residencias de los personajes ricos, sin duda las mejor conocidas por la arqueología y la literatura. En esta línea menciona los diversos usos de las distintas habitaciones de las *domus*, ya sean de uso privado o de libre acceso para el servicio. Para poder recrear algunos de dichos espacios el profesor Buenacasa se sirve de diversas instantáneas efectuadas en Herculano, Pompeya y de las reconstrucciones del centro de interpretación de Julióbriga (Retortillo, Cantabria).

Un interesante quinto capítulo se inicia continuando con la explicación de las estancias privadas de la casa, pero en esta ocasión, las destinadas a recibir y alojar a los invitados asiduos a los banquetes romanos. Cámaras revisionadas por el autor, que ofrece un punto de vista particular al insertar comentarios sobre el mobiliario, o sobre cualquier tipo de instrumento u utensilio domestico, y los explica.

El último apartado temático deja de lado la *domus* del mundo urbano para introducirse en el conocimiento de la *villa* rústica como casa destinada al control de una explotación agrícola, autosuficiente y gestionada por una familia aristocràtica. El estudio de las diversas villas rústicas abarca desde las austeras construcciones de época republicana, destacando las edificaciones lujosas de época imperial, hasta llegar a las grandes villas tardoantiguas, testimonio directo de los continuos cambios del periodo conocido como antigüedad tardía; sobre todo en cuanto al modo de ocupación del territorio y la gestión de la tierra, con una concentración que provocaría la reconstrucción o el

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

ISSN: 0537-3522

CEHI- Universitat de Barcelona (març 2014)

abandono de alguna de estas villas. Fuera del ámbito puramente rural, el autor referencia las peculiares villas suburbanas y las de carácter marítimo.

Finalmente, debemos destacar el valor del presente volumen para los que se hallen interesados en realizar una primera aproximación al tema. Adolece de índices onomástico, toponímico, alfabético, etc., que hubieran significado una interesante ayuda para el lector. En definitiva se trata de una novedad -en cuanto a las ediciones en lengua catalana se refiere- sobre el conocimiento de la vida cotidiana en Roma, si bien la obra no resulta novedosa si se la compara con las escritas por los autores clásicos, tales como FRIEDLÄNDER, L. *Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms in der Zeit von August bis zum Ausgang der Antonine* (1862-71), CARCOPINO, J. *La vie quotidienne à Rome à l'apogée de l'Empire* (Paris: Librairie Hachette, 1939) o PAOLI, U.E. *Urbs, aspetti di vita romana antica* (F. Le Monnier, 1942).

JORDI PÉREZ GONZÁLEZ
(CEIPAC. Universitat de Barcelona)